

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШКАДАИ ОМУЌЗОРИИ ТОҶИКИСТОН ДАР ШАҲРИ ПАНҶАКЕНТ**

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН
ТАДЖИКСКИЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ В Г. ПЕНДЖИКЕНТ**

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШКАДАИ ОМУЌЗОРИИ ТОҶИКИСТОН ДАР ШАҲРИ
ПАНҶАКЕНТ**

**Маводи он-лайн конференцияи байналмилалӣ дар
мавзӯи
«МАСОИЛИ МУБРАМИ ФАНҲОИ ИҶТИМОӢ,
ГУМАНИТАРӢ ВА ДАҚИҚ ДАР ШАРОИТИ
ҶАҲОНИШАВӢ ВА ФАРОГИРИИ COVID-19»
25 декабри соли 2020**

Панҷакент – 2020

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШКАДАИ ОМУЌЗОРИИ ТОҶИКИСТОН ДАР ШАҲРИ ПАНҶАКЕНТ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН
ТАДЖИКСКИЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ В Г. ПЕНДЖИКЕНТ**

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН
ТАДЖИКСКИЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ В ГОРОДЕ ПЕНДЖИКЕНТ**

**Матералы международной он-лайн конференции на
тему
«АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБЩЕСТВЕННО-
ГУМАНИТАРНЫХ И ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК В
УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ И ПАНДЕМИИ COVID-
19»
25 декабря 2020 года**

Пенджикент – 2020

Ташкилотчиёни анчуман:

Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон
Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар шаҳри Панҷакент
Донишгоҳи давлатии Самарқанд
Донишкадаи давлатии забонҳои хориҷии Самарқанд
Донишгоҳи давлатии Бухоро
Донишкадаи давлатии омӯзгории Навоӣ
Донишгоҳи давлатии Қаршӣ
Институти таърихи Академияи Фанҳои Ҷумҳурии Ўзбекистон
Марказии таълимии корпоративии ERIELL education (Тошкент)
Маркази минтақавии аз нав тайёр намудан ва баланд бардоштани ихтисоси
кормандони маорифи халқӣ дар назди Донишгоҳи давлатии Бухоро
Жиззах политехника институти
Донишгоҳи Чимкент
Донишгоҳи «Сырдария»
Донишгоҳи байналхалқии гуманитарӣ-техникӣ
Донишгоҳи Кокшетау ба номи А.Мырзахметов
Донишгоҳи Молиявии Омск дар назди ҳукумати Федератсияи Россия

Организаторы конференции:

Министерство образования и науки Республики Таджикистан
Национальная академия наук Таджикистана
Таджикский педагогический институт в городе Пенджикент
Самаркандский государственный университет
Самаркандский государственный институт иностранных языков
Бухарский государственный университет
Каршинский государственный университет
Навоийский государственный педагогический институт
Институт истории Академии наук Республики Узбекистан
Корпоративный учебный центр ERIELL education (Ташкент)
Региональный центр переподготовки и повышения квалификации работников
народного образования при Бухарском государственном университете
Шымкентский университет
Университет «Сырдарья»
Международный гуманитарно-технический университет
Кокчетавский университет им. А. Мырзахметова
Омский Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации

3. Государственные образовательные стандарты по русскому языку как иностранному. Общее владение. М.-СПб. : Златоуст, 1999-2006. 40 с. Европейский языковой портфель для старших классов образовательных

4. Шведова Н. Ю. Лексическая система и ее отражение в толковом словаре // Русистика сегодня. Язык: система и ее функционирование. М.: Наука, 1988. С. 152-166.

**Мустафоев Бахтиёр Ибраҳимович,
Бухоро вилоят ХТХҚТМОҲМ кафедра мудири, доцент**

“БУХОРО ШАШМАҚОМИ” – УЛКАН МАЪНАВИЙ ҲАЗИНА

Аннотация: Ушбу мақолада “Бухоро Шашмақоми” нинг миллий мусиқа маданияти тарихида тутган ўрни, мақом ва мақом йўлидаги асарларни таълим тизимида киритиш, ёшлар тарбиясида мақом санъатидан фойдаланишнинг аҳамияти ҳақида фикр юритилган.

Аннотация: В статье рассматривается традиции “Устоз-шогирд”, в которой особое место занимает в искусстве “Шашмакома”, вопросы место и использование в системе образование, а также роль и значение искусство мақома в воспитание молодёжи.

Annotation: This article is devoted to tradition “ustoz-shogird”, which takes an important place in art of shoshmakom and its issues, importance, usage in educative system, also the role of makom in behavior of youth is given as an example.

Таянч сўзлар: “Бухоро Шашмақоми”, устоз-шогирд анъаналари, касбий мусиқа таълими, мусиқа мактаби, услуб, мусиқий- маърифий фаолият, нота ёзуви, Наср ва Мушкулот, мақом шўбалари, ҳофиз-созандалар, профессионал мусиқа.

Ключевые слова: Бухарский Шашмақом”, традиция “Наставник-ученик”, профессиональное музыкальное образование, музыкальная школа, стиль, музыкально-просветительная деятельность, “Наср и Мушкулот”, части мақома, певцы-музыканты, профессиональная музыка.

Key words: Bukharian “Shashmakom”, tradition “Master-pupil”, education of professional music, music school, style, musical- education activity, “Nasr and mushkulot”, parts of makoms, singer- musicians, professional music.

Мустақиллик йилларида ўзбек миллий мақом санъатининг ноёб намуналарини кенг тарғиб этиш, уни асраб авайлаш ва ривожлантириш, ёш авлод қалбида миллий мумтоз санъатимизга хурмат ва эътибор туйғуларини камол топтиришда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 17 ноябрдаги “Ўзбек миллий мақом санъатини янада ривожлантириш чора тadbирлари тўғрисида” ги ПҚ-3391-сонли Қарорда “Халқимиз, хусусан ёш авлодни мақом санъати билан кенг таништириш орқали уларда миллий ўзликни англаш туйғуси юксак бадиий-эстетик дид ва тафаккурни камол топтириш” вазифаси қўйилди [1].

Қарорга биноан Шахрисабз шаҳрида 2018 йилнинг 6-10 сентябрь кунлари ўтказилган Халқаро мақом санъати анжумани катта аҳамиятга эга бўлди. Президентимизнинг Халқаро Мақом санъати анжумани очилиш маросимида сўзлаган нутқида: “ Мақом оҳанглари, мақом руҳи ва фалсафаси ҳар бир инсон қалбидан, аввало, униб-ўсиб келаётган ёш авлодимизнинг онги ва юрагидан чуқур жой олиши учун бор имкониятларимизни сафарбар этишимиз зарур” эканлиги алоҳида таъкидланиб, “Агар биз асл, ҳақиқий санъатни билмоқчи, ўрганмоқчи бўлсак, аввало мумтоз мақом санъатини

билишимиз, ўрганишимиз керак”. “Агар биз санъатни, маданиятни кўтармоқчи бўлсак, аввало мумтоз мақом санъатини кўтаришимиз керак” лиги алоҳида эътироф этилди [2].

Миллий мақом асарлари кишилар маънавий-ахлоқий оламининг шаклланиши ва ривожланишида, уларнинг маънавиятини камол топишида бебаҳо бадиий қимматга эга бўлган қадриятлардан биридир. Бу қадрият инсон фаолияти, тафаккурининг юксак чўққиси ҳамда бадиий ижодкорлигининг маҳсулидир.

Шашмақом XVIII аср ўрталарида Бухорода сарой касбий мусикачилари ва мусикашунос олимлари томонидан олти мақомдан иборат туркум тарзида ифода топганлиги учун “Бухоро Шашмақоми”, деб юритилади. У касбий-устозона мусиқа намунаси бўлиб, йирик ҳажмга эга, мураккаб тузилишли, умумий сони 250 дан зиёд ашула, чолғу асарларни ўз ичига олган тизимли мусикий мажмуадир.

Манғит амирлари даврида Бухорода илм-фан, маданият ва санъат, меъморчилик, хаттотлик, ҳунармандчиликнинг ривожланишида сулола вакилларининг ибратли ишлари муҳим аҳамият касб этган.

Мусикашунос олим Отаназар Матёқубов ўзининг “Мақомот” китобида Амир Музаффархон, Амир Абдулахадхон ва Амир Олимхонларнинг созпарварлиги ва уларнинг мусиқа санъатига ихлоси баланд бўлганлигини таъкидлаб, Амир Музаффархоннинг малакали мақомхон, ҳофиз ва созандалар тайёрлаш мақсадида Бухорода махсус Шашмақом мактабини ташкил этганлигини айтиб ўтади [4, 58].

Профессор Файзулла Тўраевнинг ёзишича; “ Саид Олимхон ҳам ота-боболари сингари соз санъатига, ҳофизу мутрибларнинг истеъдод ва қобилиятларига бефарқ бўлмаган. У ўтмиш аждодлари каби ўз саройида мақомхон устозларни тўплаб, Шашмақомни мукаммаллаштириш ва уни асраб-авайлаб, кейинги авлод вакилларига етказишга алоҳида эътибор берган [6,17].

Шогирд “Шашмақом”нинг чолғу ва айтим йўллари пухта ўзлаштириши учун туркумнинг тузилиши, таркиби, усул хусусиятларини ҳам билиши муҳим бўлган.

Мақомларнинг чолғу бўлимларида бир хил ном билан аталадиган чолғу қисмлари бўлиб, уларнинг оҳанглари турлича бўлса-да, дойра усуллари бир хилдир. Улар Тасниф, Таржеъ, Гардун, Муҳаммас ва Сақил машхурдир.

Шашмақомнинг ашула бўлими шўъбалари ҳам бастакорлик санъати анъаналари маҳсули сифатида юзага келган.

Мақом тарихига оид махсус адабиётларда битилишича: “Мақом ва мақом йўлидаги асарларни таълим тизимига киритиш масаласи, айниқса жадидларнинг диққат марказида бўлган. Мусикий - маърифий фаолиятнинг намунаси сифатида Абдурауф Фитрат 1921 йил 10 августда Бухоро ҳукумати фармони билан 1-Шарқ мусиқа мактабини ташкил этди. Бу мактабда болаларнинг мусикий таълими сабоқлари оғзаки мусиқа-педагогикасига мансуб-анъанавий услубда олиб борилар эди. Мусиқа мактабида Ота Жалол, Ота Ғиёс, Домла Ҳалим Ибодов, Усто Шоди, Хожи Абдурахмон каби устозлар мақом ва мақом йўлидаги куй-ашулаларни, уларнинг усулларини ёш талабаларга ўргатишар эди.

1924 йилда Абдурауф Фитрат ташаббуси билан Ота Жалол Носир, Ота Ғиёс Абдуғанилар этнограф Виктор Успенский билан ҳамкорликда “Бухоро Шашмақоми” ни илк бор нотага олишди.

Академик Юнус Ражабий улкан маънавий хазина бўлмиш “Шашмақом” туркумини ва “Фарғона – Тошкент” мақом йўллари нота ёзувларига муҳрлаб, XX - асрнинг 50-йиллари ва 60-70- йиллари давомида босмадан чиқарди.

Бухоро мактаби анъаналарини давом эттирган санъаткорлар Бобокул Файзуллаев, Шоназар Соҳибов, Фазлиддин Шаҳобовлар ҳам ҳамкорликда 1950 йилда "Бухоро Шашмақоми" нинг мукаммал нусхасини нотага кўчиришга муяссар бўлишди.

“Бухоро Шашмакоми” нинг нота ёзувига олиниши юртимиз мусика маданияти тарихида муҳим воқеа сифатида қайд этилиб, халқимизни ўлмас маънавий бойлигига айланди ва келажак авлод ўрганиши, ўзлаштириши ва устоз-шогирдлик анъаналарини янада ривожлантириш учун мерос бўлиб қолди.

Анъанавий кўшиқ ижрочилиги тарихига назар ташласак, XIX асрнинг иккинчи ярми ва XX аср бошларида ўлкамизда бу муқаддас санъатнинг бутун бир ижрочи авлоди етишиб чиққанлигининг гувоҳи бўламиз. Ота Жалол Носиров, Ота Ғиёс Абдулғани, Хожи Абдулазиз Абдурасулов, Домла Ҳалим Ибодов, Леви Бобохонов, Содирхон Ҳофиз Бобошарифов, Зоҳидхон ҳофиз, Мадали ҳофиз, Мулла Тўйчи Тошмуҳаммедов, Матёқуб Харратов сингари забардаст ҳофизлар шулар жумласидандир.

Мамлакатимиз мустақилликка эришгандан кейин барча соҳалар қатори мусиқа маданиятида ҳам жуда катта ўзгаришлар юз берди. Ўрта Осиёнинг энг қадимий халқларидан бўлган ўзбек халқи маданияти ва маънавияти тарихини унинг таркибий қисми бўлмиш мусиқа маданияти тарихини ўрганишга алоҳида эътибор берилди. Зеро, жамиятимизнинг маънавий янгиланишини, комил инсон шахсининг шаклланишини миллий мусиқа меросимизсиз тасаввур этиб бўлмайди.

Хуллас, қадимий ўзбек миллий мусиқа маданияти гултожи бўлмиш Бухоро Шашмакомининг устоз-шогирд анъаналари асосида илму-амалиётини ўрганиш борасида асрлар давомида махсус шуғулланувчи мукамал касбий мусиқа мактаблари шаклланган, ривожланган ҳамда такомиллашиб келган. Миллий мустақиллик туфайли халқимизни кўп асрлик тарихга эга бўлган маънавият сарчашмаларидан баҳраманд этиш, мусиқий кадриятларимизни тиклаш, кенг тарғибот этишда устоз-шогирд анъаналаридан фойдаланиш ва уни замонавий ёндашув ҳамда талаблар асосида янада ривожлантириш муҳим вазифалардан биридир.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 17 ноябрдаги “Ўзбекистон миллий мақом санъатини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” ПҚ - 3391-сонли қарори (“Халқ сўзи”. 2017. - 18 ноябрь)
2. Президент Шавкат Мирзиёевнинг “Халқаро мақом санъати анжумани” нинг очилиш маросимидаги нутқи”. (“Халқ сўзи”. 2018 й. - 7 сентябрь).
3. Матёқубов О. Мақомот. Тошкент “Мусиқа” нашриёти. 2004 й. 58-бет.
4. Тўраев Ф. Мутрибот қалбидан учган наволар (Сайланма). Тошкент “Наврўз” нашриёти. 2018 й. 17- бет.

**Юлдошева Мухайё,
Сармуаллими кафедраи забони англисии факултети забонҳои шарқи МДТ “ДДХ
ба номи академик Бобочон Ғафуров”**

НИГОҲЕ БА ҒАЗАЛИЁТИ САНОИИ ҒАЗНАВИ

	номзади илмҳои филологӣ, дотсент, мудири кафедраи журналистика ва назарияи тарҷумаи МДТ-и «ДДХ ба номи академик Бобоҷон Ғафуров» Саидхоҷаева М. А.– сармуаллимаи кафедраи журналистика ва назарияи тарҷумаи МДТ-и «ДДХ ба номи академик Бобоҷон Ғафуров»	МУШКИЛОТ ВА ДУРНАМО	
105	Махмудова Маржона Акбаровна, студентка 3 курса НавГПИ факультета иностранных языков Узбекистан, Навои	ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	367
106	Мустафоев Бахтиёр Ибраҳимович, Бухоро вилоят ХТХҚТМОҲМ кафедра мудири, доцент	“БУХОРО ШАШМАҚОМИ” – УЛКАН МАЪНАВИЙ ХАЗИНА	371
107	Юлдошева Муҳайё, Сармуаллимаи кафедраи забони англисии факултети забонҳои шарқи МДТ “ДДХ ба номи академик Бобоҷон Ғафуров”	НИГОҲЕ БА ҒАЗАЛИЁТИ САНОИИ ҒАЗНАВИЙ	374
108	Мухамедяров Гульнур Жайляубекова (Шымкент Университеті)	«АГРОТЕХНИКАЛЫҚ ӨЗГЕРІСТЕРГЕ БАЙЛАНЫСТЫ ЖҮГЕРІНІҢ ӨСІП ДАМУЫ»	376
109	Мухамедяров Гульнур Жайляубекова (Шымкент Университеті)	«СУАРУ РЕЖИМІ МЕН ҚОРЕКТЕНДІРУ РЕЖИМІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ»	378
110	Мырзаханова Айшабиби Алтайқызы (Шымкент Университеті)	«АСЫЛ ТҰҚЫМДЫ ҚОЙЛАРДЫҢ ЕЛТІРІЛІК ТИПТЕРГЕ БӨЛІНУІ»	380
111	Мырзаханова Айшабиби Алтайқызы (Шымкент Университеті)	« АСЫЛ ТҰҚЫМДЫ ҚОЙЛАРДЫҢ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ТИПТЕРІ БОЙЫНША ЖІКТЕЛУІ»	383
112	Мырзаханова Г. Б. (Шымкент университеті)	«ӘР ТҮРЛІ ЕЛТІРІЛІК ТИПТЕРДЕГІ МАЛДАРДЫҢ ТҰЛҒА БІТІМІ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ»	385
113	Мырзаханова Г. Б. (Шымкент университеті)	«ӘР ТҮРЛІ ЕЛТІРІЛІК ТИПТЕРДЕГІ МАЛДАРДЫҢ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ »	389
114	Набиев Вахҳоб, профессори Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б.Ғафуров,	ИСТИҚЛОЛИЯТИ ДАВЛАТИИ ТОЧИКИСТОН ВА АДИБОНИ ЉАВОН	391

